

ALİ EMİRÎ'NİN EZHAR-I HAKÎKATI ¹

Dr. M. Sait MERMUTLU

Dicle Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid²'den edindiğimiz bilgiye göre Ali Emîrî 1274/1857 yılında Diyarbakır'da fikir ve sanat yönü zengin olan bir aileye mensup olarak dünyaya gelmiştir. Babası Mehmed Şerif Efendi yine 17. Asrın dîvan şairlerinden olan Emîrî'nin torunlarından.

Bütün ömrünü okumaya ve araştırmaya hasretmiştir. İlim öğrenmeğe çocuk yaşlarda başlayan Emîrî, bir kaç zattan, bilhassa uzun bir zaman Mehmed Şaban Kâmi³ Efendi'den yararlanmış. Yine aynı zatın teşviki ile şiirler ezberlemiş, daha 9-10 yaşlarında büyük zevatla şiir atışacak kadar olgunluğa erişmiştir.

Aşar müdürlüklerinde, sancak muhasebeciliklerinde, defterdarlık ve maliye müfettişliği gibi devlet kademelerinde görev almıştır. Dinine ve devletine bağlı, samimi bir müslüman olan Emîrî, şairliğinin yanında iyi bir araştırmacı ve Osmanlı tarihçisiydi. Onaltı bin civarında eseri Fatih'teki kendi kurduğu Millet Kütüphanesi'ne bağışlamıştır. 1340/1924'de vefat etmiş, Fatih türbesi haziresine defnedilmiştir.

Görev gereği Berat sancağından Luşne'de bulunduğu sırada 1316/1900 yılında hikemî tarzda ve kırksekiz saat gibi kısa bir sürede kaleme almış olduğu bu eserin takdiminde “tamamen mahsul-i hakiki-i vicdandan ibarettir ”der Emîrî.

Ezhâr-ı Hakikat (Hakikat Çiçekleri) ismini verdiği bu eser hacim bakımından küçük, fakat içindeki ifade ve mana bütünlüğü çerçevesinde zengindir. 220 hikmetâmiz ifadeleri kapsayan cümlelerden ibarettir.

Risâlede yer alan cümleler, arap alfabesine göre müretteb sıralanmış olup: (elif:1-50, be:51-81, te:82-89, se:90-91, cim:92-102, ha:103-111, hı:112-113, dal:114-126, zel:127-128, re:129-131, ze:132-153, sin:136-141, şin:142-146, sad:147-149, dad:150-151, tı:152-153, zı:154-155, ayn:156-166, ğayn:167, fe:168-173, kaf:174-182, kef:183-189, lam:190, mim:191-202, nun:203-206, vav:207-212, he:213-218, ye:219-220), aşağı yukarı şu konularla ilgilidir: ibadet, itaat, ana baba hakkı, diğer insanlara karşı görevler, kin, haset ve düşmanlık, zekâ ve yetenekli olanların hali, karşılık beklemeksizin hizmet anlayışı, sefâhatten kaçınmanın yolları, insan-ı kâmilin özellikleri, diğer insanlardan farklı olmanın yolları, vicdân sahibi olmanın lüzumu, okumak, tahsil etmek ve ârif olmanın yolları ve lüzumu, evlad terbiyesi, riyâkâr ve ehl-i hâl olanların durumu, dul, yaşlı ve hastalara hizmet, istikamet sahibi olabilmek, iyi adam olabilmenin yolları, eser sahibi olmanın gereği, kendi nefesine söz geçirebilmek, bir işe başlarken iyi düşünmenin faydası, başkasının hakkına tecavüz etmemek, büyük ve erdemli insan olabilmenin şartları, tedbirli olabilmek, servetin zararları, cehalet ve câhil kimseler, söylemle uygulamanın bir

¹ Ali Emîrî, *Ezhâr-ı Hakikat*, Dersaadet, Kader Matbaası, 1334.

² Ali Emîrî, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, Emîrî md., İstanbul, 1328, C.1., 65-98.sh.

³ Beysanoğlu Şevket, *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*, C.2., Kâmi md., 41.sh. (Mehmed Şaban Kâmi,1805-1884 yılları arasında Diyarbakır'da yaşamış, bir çok eser sahibi, ilim adamı ve mutasavvıftır.)

olabilmesinin gereği, intikam ateşinin zararları, hukuka tecâvüz, devletine itaat, din ve devlet anlayışı, haya ve utanmanın meziyetleri, sabrın Allah katındaki derecesi, âdil olabilmek, kazancı bilmeyenin sarf etmeyi de bilemeyeceği, kalp ve lisanın müşterekliliği, büyüklüğün ifadesi olan tevazu, vicdan ve merhametin derecesi, müsrif olmamanın yolları, nefse söz anlatmanın zorlukları, varlık zamanında yokluğu da düşünmenin gereği, yalanın zararları vs.

Ali Emirî, divânlarındaki şiirlerinde ortaya koymuş olduğu ağıdalı dili, nesirlerinde de kullanmaktan çekinmeyen bir kişidir. Bu anlayışı çalışma yaptığımız bu risalesine de yoğun bir biçimde yansımıştır. Uzun yıllar yaptığı araştırmalar sonucu edindiği birikimle, gerek kendisine ait, gerekse değişik şahısların veciz sözlerini bir araya getiren bu çalışma, aynı zamanda eğitici ve öğretici yanıyla didaktik bir karakter ortaya koyar.

Emîrî'nin hazırlamış olduğumuz bu risalesinden başka, tespit edilebilmiş eserleri şunlardır:

1 — Amid-i Sevda Mecmuası (6 sayı çıktı). Millet Kütüphanesi Ali Emirî

Mecmuası. 570.

2 — Âsafnâme. Lütü Paşa. (Tıpkı basıma hazırlamıştır.)

3 — Cevâhirü'l-Mülük.

4 — Çin (Hitay) Seyahatnamesi.

5 — Divan (4 adeddir). Yazma. (Millet Kütüphanesi Ali Emirî Muz. 3740)

6 — Diyarbakırlı bazı zevâtın hal tercümelere. Yazma. (Millet Kütüphanesi

Trh. 750)

7 — Esâmi-i Şuarâ-i Âmid. (Tek nüsha ve yazarın el yazısıyla; Millet Kütüphanesi

Tr. 781/1)

8 — Ezhar-ı hakikat. İstanbul, Kader Matbaası, 1334, 46 s.

9 — İşkodra şâirleri. Yazma. Yazı türü: Ta'lik. (Millet Kütüphanesi Ali

Emirî Muz. 1190)

10 — Kaşgarlı Mahmud'un «Divan-ı Lügâti't-Türk» adlı eserini 30 altına

alıp, baskı kritiğini Kilisli Rifat Bilge ile yaparak yayınlamıştır.

11 — Lâm-ı cem-i Âyin. (Tıpkı basıma hazırladı)

12 — Levâmiü'l-Hamidiyye. İstanbul, 1894.

13 — Mardin Mülük-i Atukiyye Tarihi.

14 — Miratü'l-Fevâid. (kayıptır)

15 — Nizamü'd-Duvel (Tıpkı basıma hazırladı.)

16 — Osmanlı şairleri.

17 — Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası. (32 sayı çıktı) (Millet Kütüphanesi Ali Emirî Mecmuası. 571-73)

18 — Osmanlı Vilâyet-i Şarkiyesi. Diyarbakır.

19 — Şeyh Emin Tokadı Hazretleri'nin Terceme-i hâli.

20 — Tezkire-i Şuara-i Âmid. C: 1.

21 — Tunus tarihi.

22 — Yanya şairleri. Yazma. Yazı türü: Ta'lik. (Millet Kütüphanesi Ali Emirî Muz. 1190)

23 — Yavuz Sultan Selim'in Türkçe eserinin tahmisi.

24 --- Yemen hatıratı. Yazma. (Millet Kütüphanesi Ali Emirî Trh. 563)

EZHÂR-I HAKÎKAT

Her şey için bir zaman-ı tecelli vardır. Vâki‘ olan tecrübeme nazaran insan istediği şeyi her zaman istediği gibi yazamıyor.

Vak‘a zamanının, fikrinin müsa‘id olmadığı zamanlarda insan, cebr-i nefis ile ba‘zı şeyler yazabilir ise de sina‘î harâret ve ba‘zı âlet vâsıtasıyla mevsimsiz yetiştirilen meyve ve şükûfe gibi nükhet ve letafeti hâl-i tabi‘isinde ve mevsiminde yetişmiş olanlara mu‘âdil olmuyor.

“Ezhâr-ı Hakîkat” nâmı altında bir takım küçük cümlelerden ‘ibâret bulunan böyle bir eser-i nâciz yazmak hâtırına gelmezdi. Garibdir ki zaman bir iki gün içinde şöyle bir vesîle ile yazdırıverdi.

Der-sa‘âdetden aldığım emir üzerine Berât Sancağı’nda Kâin “Luşne” kazasında ba‘zı tahkikat icrâsına gitmişdim.⁴ Mevsim bahar idi. Vâzife-i me‘mûriyete az ve çok bir mâni‘a teşkil etmemek fikriyle yanıma mütâla‘a edecek kitab almadım.

Luşne’de tahkikat zamanlarının gayrında evkât-güzâr olmak için kitab aramağa mecbûr oldum. Fakat nerede? Topu ikiyüz hânedan ‘ibâret olup henüz bir iki sene zarfında merkezi kaza olan Luşne⁵ da şâyân-ı mütâla‘a kitab mı bulunur?

Akşamları kasabanın haricine çıkar hayran hayran menâzır-ı eşyâya nigerân olurum. Hiç unutamam. Kasabanın haricine çıktığım birinci akşam “Mezke”⁶ nin o vâsi‘ sahrâsını yıldızlayan güneş, atılmış pamuk gibi bir şekil alan ufukda gurûb ediyordu. Ben bu ‘azâmet ü kudret-i vahdâniyeti seyrederek, derin bir dalgıya daldım. Bir de bakdım ki güneş gurûb etmiş, kasabanın her hânesinde şem‘alar peydâ olmuş, etrâfımda ise binlerce âteş böcekleri parlamakta bulunmuşdu.

Menâzır-ı eşyânın az vakitte böyle birdenbire değiştiğini görünce kendi kendime “bakınız parlak bir cihân-gîrin üfûlü neler peydâ ediyor” dedim.

Orada pek mebzûl şu latif böceklerin yaptıkları ateş ta‘lîmlerini seyredtikçe müstağrak-ı şevk ü neş’e olarak Kudret-i Fâtırâ’nın şu za‘îf mahlûka gayet küçük ve ateşin kanatlarla ihsân eylediği imtiyâz-ı mahsûs nazar-ı hayretimi celbetdi.

Bir bunlara bir de kubbe-i eflâkı tezyîn eden ve her biri cihân-ı ‘azamet olduğu halde milyonlara bâliğ olan o şa‘şaadâr yıldızlara nazar-ı tevhid ile ser-gerdân bir suretde bakıyordum. Sâ‘at iki raddelerinde idi. Bu kere de mâh-i tâbân ortaya atıldı. Eyyâmü’l-beyz mürûr eyleyeli iki üç gün kadar mikrâz-ı kudret kurs-i kamerin bir mikdârını kat‘ etmiştir.

⁴ Yanya ve İşkodra vilâyetleri müfettişliğinde bulunduğum esnâda

⁵ Burdan vaktiyle meşhûr Kurd Ahmed Paşa zuhûr etmiştir. Beratda mekteb kütübhâne gibi âsâr-ı hariyesi vardır. Kütaübhânesini ziyâret ve ba‘zı kitablarını mütâla‘a ve kıymetdâr gördüğüm kütüb-i mevcûdesinin bir defterini ahz etmişdim.Yanımda mevcuttur.

⁶ Merkez kaza olan Luşne Arnavudluğun en meşhûr ve feyz-nâk olan Mezke Ovası’nın vasatında vak‘idir. O havali ahâlisi arasında “Mezke ovası altun ovası” diye meşhûrdur.

Bundan yarım sâ‘at evvel pehnâ-yı semâvâtı tezyîn eden o parlak yıldızların renkleri uçtu. Bu kerre de kamer denilen tâvus-i mülemma‘ per-i kudsi aktâr-ı eflâkde cevelâna başladı. Cenâb-ı mâh-ı münevverin zemîne bezl ü ihsân etmeğe başladığı, nûrların bir kısmı ağaçlara, yapraklara ilişib kaldığı cihetle zemîn-i bâğ, sevâdî bir şekl-i latîf aldı.

Nazargâhımda zemîn nûra müstağrak, semâ nûra müstağrak, şeş cihât eşyâ nûra müstağrak idi.

Ben bana hasb-i hâl ederek dedim ki, yanıma kitab almadığım isâbet olmuş, eğer almış olsaydım böyle gece vakdî sahrâya çıkmayacak, kitab mütâla‘asıyla vakit geçirecektim. Bu vesîle ile bana tabî‘at, kitâb-ı kâinât-ı mütâla‘a etdiriyor.

Bir müddet sonra ben hâneme ‘avdet ediyordum ve mâh-i münevver de fezâ-yı nâ-mütenâhî kudretde devâm-ı seyâhat eyliyordu. Lisân-ı hâl ile ona dedim ki: şu cevelân-i ser-bâzâne ve müteferriidâneye sâkın mağrûr olma. Bedriyyetin hilâle, kemâlin zevâle tahvil ediyor.

Şu mevcûdât-ı mutlak içinde kimin miknet ü ‘azamet-i sermedî vü pâyidârı kalmışdır ki senin de kalsın.

Otuz gün kadar bir müddet-i kalîle içinde ne kadar şekl-i gûnâ-gûn girib çıktığımı düşün de ‘ibret-bîn ol.

Bâkî-i lâ-yezâl olan ne sensin ve ne de senin iktibâs-ı nûr-i kemâl ettiğin âfitâb-ı cihân-tâbdır.

Ancak hayy-ı bî-zevâl O’dur ki size o nûr-i kemâli ve bize de vahdâniyetini tasdik için ‘akl u hayatı ihsân etmiştir. Ben bu güft ü gûyi icrâ ve;

Her şey “Emirî” hâlik olur bir Hüdâ kahr

Derk eyledim hakikat-ı encâm-ı hilkatı

beytini kıra‘at eylediğim esnâda, ikâmet-gâhımın kapısı önüne gelmişdim. İşte Luşne’de bulunduğum birkaç gün için geceleri mütâla‘a edecek böyle bir kitâb-ı hakikat bulmuşdum. Lakin gündüz olunca ifâ-yı vâzife-i me’mûriyet bir iki sâ‘atla sar-ı mesâ‘iye münhasır idi.

Nehâren, boş kaldığım sâ‘atlar ol kadar sıkılıyordum ki ta‘rîf edemem. Nihâyet hâlî bulunduğum vâkitlerde Luşne yâdigârı olmak üzere muhtasar bir şey tahrîrini münâsib gördüm.

Az vakitte meydâna gelmek için kısa cümleler yazmak husûsu hâtıra geldi. Şimdiye kadar böyle cümle yazmakla me’lûf olmadığım gibi örnek ittihâz edecek, yanımda kitab dahî yok. Buna da memnûn oldum. Çünkü kimseyi taklîd olmayıb mahsûl-i hakîkî-i vicdândan ‘ibâret oldu. Vazife-i me’mûriyet vakitleri müstesnâ olmak üzere kırk sekiz sâ‘at zarfında şu cümleler meydâna geldi. İhvânda kabûle karîn olursa bahtiyârım.

E‘âzîm-i ümemin bu bâbda pek çok kelâm-ı dürer-bârı vardır. O gibi zevât-ı kebîrin cümel-i hikmet-nisârları mevcûd u meşhûd olduğu halde, bu ‘abd-i ‘âcizin nazar-gâh-ı ‘urefâyâ bu yolda bir eser-i kem-kıymet irâe ve ithâf etmeğim husûsundaki cür‘et-i hâk-sârâneyi bî-sûd görmek isteyenler, gülistân-ı letâfeti tezyîn eden envâ‘-ı şükûfeyi nazar-ı

rübâ arasında ba'zı sebze-i kem-bahânın dahî mevcûd bulunması kâbilinden add ile mazhar-ı 'afv u müsâmaha buyurmalarını temennî eylerim.

-Ve mine'llahi tevfik-

HARF-İ ELİF

-1-

Allahu Azîm-üş-şana hulus-i vicdan ile ibâdet, Peygamber-i zî-şana rabîta-ı îmân ile muhabbet ve vatana kemâl-i ciddiyetle hizmet edenler, insanların en 'âkıl ve kerâm ve fâzıllarıdır.

-2-

İsti'âne zamanında kuzu koyuna, koyun sürüye, sürü çobana, çoban sahibine koşar. Bunların cümlesi bir bir vâzife ve ikdâm ile mükellef olmakla beraber netice-i müteselsilesi Cenâb-ı Rabbü'l 'âlemîn'den istimdada çıkar.

-3-

Ebeveynine itâ'at etmemiş olan adam, tâlî'inden şikâyet eder ise haksızdır.

-4-

Ebnâ-yı cinsine gadredenler insan olduklarını düşünmeyenlerdir.

-5-

A 'mâl-ı hiyel ile müstefid olan, mutazarrır olduğundan bî-haberdir.

-6-

Erbâb-ı hasedin vücudu zinde olsa bile rûhu hastadır.

-7-

Ecdâdından çokça bahsedenler, meziyetten iflâs edenlerdir.

-8-

Erbâb-ı kîn ne kadar hoş-âmed ve latîf ü nerm görünse, sözlerine ve iltifâtlarına i'timât etme. Bunların çekirdekli pamuk gibi tohm-i sengîn 'adâvetleri, kulûb-i kaasiyelerinde müstetirdir.

-9-

Erbâb-ı basîret, düşmandan ziyâde dosttan korkar.

-10-

İstitâ‘atından büyük işe başlayanlar, istitâ‘atı dâiresinde görebileceği işin cellâdı olurlar.

-11-

İrtikâb-ı sakâmet edenler, kendi hâllerine acımayanlardır.

-12-

İstikâmeti a‘lâ eden, mürtekiplerin gayretidir.

-13-

Esnâ-yı tahsilde dâimâ birinci çıkmak, şayân-ı takdîr ü âferîn olmakla beraber, ona i‘timât u tefâhür eylemek evsâf-ı kâfiye olamaz. Nefse ‘âit bir kusûr-u mücerred dahî bunun ‘aksini icâb ettirmez. İnsan vatanına sadâkat, ebnâ-yı cinsine hüsn-i hizmet ü adâb-ı mu‘âşeret ü âmiriyyet-i sıfât-ı memdûhasını ihrâza kudret gibi, zâtî, vicdânî evsâf-ı ‘âliye-i maddiye ü hevârik-ı ma‘neviye ile mümtâz olmak gerekdir. Bu gibileri bulub mevkilerinde istihdâm eylemek daha büyüklükdür.

-14-

İ‘tibâr ü kıymet dâimâ nâdir olanlardadır. Rezâil-i etvâr ashâbı mebzûl ü fedâil-i ahlâk erbâbı nâdirdir. Nâdirlere iltihâka çalış ki i‘tibâr ü kıymet bulasın.

-15-

Erbâb-ı ‘işret ü sefâhat olanlar haydutların nezdine kendi ayaklarıyla giderler.

-16-

Ahmak olan ihtiyâr-ı sükût etdikçe mertebe-i dirâyete bir kadem tekarrüb eder.

-17-

İfrât-ı isti‘dâd ü zekâyâ mâlik olanlar tevâzu‘u târik ü kibr ü gurura münhemik olursa idbâr ü nekbete her ân ü dakîka muntazır olsun.

-18-

İfrât-ı zekâyâ mâlik isen, kendini tehlikeye ilkâ etmemek için Cenâb-ı Hak’dan dâimâ istimdâd et.

-19-

Ekser insan kendi vücudunda saklanan kîn, garaz, ‘adâvet, haset gibi binlerle a‘dâ-yı hâne-gî ye hiç ehemmiyet vermez. Halbuki ebnâ-yı cinsinde bir kimsenin kendisine ‘aduv olduğunu hissederse be-gayet ictinâb eder. Buysa hakâkatde bir kâle içinde müdhiş ‘aduvları ibkâ ile hariçden geleni men‘e çalışmağa benzer.

-20-

En mütefennin, en birinci ‘âlimler, mücellât-ı kütübhâne-i kudretin birinci sahifesinde ve bizim gibi ‘âcizler ise birinci satırının ilk kelimesindedir.

-21-

Emelsiz ve hâlis olarak hüsn-i hizmet edip mükâfât beklemeyenlerin mükâfâtına, lütf-i İlâhî mütekeffildir.

-22-

Emelsiz adam her emele vâsıl olmuş gibidir.

-23-

İnsan, sefâhate mübtelâ olmamak için fevkalâde sa'y u ikdâm etmeli, lakin âdem-i ibtilâyı kendi himmetinden belmemeli.

-24-

İnsan-ı kâmilin rahatsız zamanı, huzûr ve istirahatı zamanıdır.

-25-

İnsanlar için sa'y u ikdâmdan büyük hüner; tevâzu'dan kıymetli yâr u yâver ü hüsn-i niyetten 'âlî birâder yokdur.

-26-

İnsanların büyüğü, dünyanın hiçbir şân u şerefiyle hâl u mesleğini bozmayandır.

-27-

İnsanlar en 'âlî ma'denden zuhûr iden gevher-i girân-bahâyâ benzer. Gevher-i girân-bahânın ise fass-ı rağbet ü zînet-i mevki'-i ehliyet olması, üstâd-ı zü-fünûnun dest-i iktidârında terâşîde ve terbiye olmağa vâbestedir.

-28-

İnsanların yek-diğerinden farkı hilkatın ve kıyâfeten olmayıp edeben ve 'ilmen olduğuna binâendir ki, bu farkı ehl-i basar göremez, ancak erbâb-ı basîret görür.

-29-

İnsanlık beyân ile değil, vicdân iledir.

-30-

Okumak başka, anlamak başkadır.

-31-

İnsanın tadrîcen büyüdüğüne ve 'aklının yavaş yavaş tekemmül etmekte olduğuna ta'accub etmemeli. 'Azâmet-i zemîn ü âsumân u kudret-i masnû'ât-ı hallâk-ı kün fekân, nazar-ı şâmil ü 'akl-ı kâmil ile vehleten ü def 'aten görülmüş olsa, havsala-ı idrâk birden bire kabul ü ihâta edemez. Mesela tahtanın yontulması, suyun akması, kömürün âteş alması, âteşin yakması, toprağın i'tidâlı, taşların sertliği ve isti'mâlî, demirin tab'an gâliz ü müessir olması ve hevâmm u haşerât u vuhûş u tuyûr u hayvanatın ahvâl-ı muzırr u

menâfi‘i vesâir bu misillü milyonlarla masnû‘ât-ı kudret-i Rabbâniye’nin nev‘-i insan-ı bî-gâne vü garîbi vü hayrân u ser-gerdânî kalarak ‘ibret-nümâ bir surette helâk olur.

-32-

İstikâmet ve kelâm-ı Hak ile menfûr u münferid kalmak, istikâmet ü sebât-ı ‘azm-i fedâ ile bin encümen-i ikbâle dahil olmaktan hakikatde hayırlı ve kârlıdır.

-33-

Evlâdını terbiye etmeğe çalışmayan insan, vâzife-yi ‘ubûdiyet hususunda hayvanın mâ-dûnunda kalır. Zirâ tuyûr-ı tayerân-ı vuhûş, meşy ü hareket ü siyâdeti yavrularına ta‘lîm eder. İnsanların dâire-i ta‘lîmi ise bunlara nisbetle ne kadar vâsi‘ ü mihtir.

-34-

Ehl-i riyâ ile ehl-i hakîkatin bir fikir üzre ictimâ‘ı, nûr ile zulmetin bir noktada ictimâ‘ı kadar müşküldür.

-35-

Eyyâm-ı hayatının geçmiş zamanlarını düşünmeyen veya düşünübde şâyân-ı takdîr bir hizmet-i hamiyet-kârânesini görmeyen, en bedbaht bir insandır.

-36-

Eytâm u erâmil ü dul kadınlara ve ma‘lûl ü ihtiyarlara kudreti mikdarınca merhamet ü mu‘âvenet etmeyenler, mazhar-ı gadab-ı İlâhî olduklarına âgâh olmayanlardır.

-37-

İki sahifelik bir küçük eseri bile istisgâr etme. İnsan-ı kâmil için Koroğlu masalında dahi ‘ibret alınacak ve hatta müstefit olacak şeyler yok değildir.

-38-

İki ufak gözle mâsivâyı görmeye muktedir olan bir insan, fekk-i ‘ayn ihtimâm ederse cihân-ı ‘ulûm u ma‘ârifin dahi nazar-ı ittılâ‘ına ‘arz-ı mahiyet-i imkân eylemesi isti‘dâdından nasıl me’yûs kalır.

-39-

İstikâmeti olmayan, her ne kadar etvâr-ı hükûmete vâkîf, ‘âkıl ve kâmil dahi görünse, ‘akl-ı hakîkî ve kâmil-i ma‘nevî olmadığından dîn ü devlete nâfi‘ hizmet ifâsına muktedir olamaz.

-40-

İhmâl ve ‘atâlet başka, hazm u ihtiyât ile teenî-i hakîmâne başkadır.

-41-

İyi adam olmak pek güçdür, fakat her işde vicdan ile müşâvere edildi mi pek kolaydır.

-42-

İyi maslahatı fenalaştırmak mahâret ve meziyet sayılmaz. Çünkü bir binayı yıkmak kolaydır, lakin bir şeyi iyileştirmeye muvaffak olmak hüner ve ma'rifetdir. Zirâ yıkılmış bir hâneyi yeniden âbâd ve imâr etmek bir çok müşkülata iktihâm ile hâsıl olabilir.

-43-

İyi adama hiç kimse fenâlık etmez, çünkü iyi adam fenâlık nedir anlamaz.

-44-

İfrât-ı zekâyâ mâlik olanlar mâlik-i ifrat-ı zekâ olduklarını bilmez veya bilmek ve bildirmek istemezler ise zucret ve tehâlükten masun kalabilirler.

-45-

Emel ve istifâdeyi terkle hakîkatin hâdimi olanlar, her işde muvaffak olurlar.

-46-

Âsâr neşrine muvaffak olmayanların ashâb-ı âsâra i'tirâz etmeleri, yolsuz ve haksızlıktır. Bi-hakkın neşr-i âsâr edenler bu hakka kesb-i istihkâk ederler.

-47-

Ekserî muvaffak olanlar, vakt-i felâketde son dereceye kadar sâbir ve tehammül ile temkînini şaşırmayanlardır.

-48-

Emlâk ve âkârını imâr ve tezyîn etmeyip de haliyle bırakmak gafletinde olanlara ya niçün çaylak gezmekde olduklarını suâl kifâyet eder.

-49-

Ahlaksız ve deli olanlardan uzak kaçınız, zirâ bir deli kırk 'akıllıyı şaşırır.

-50-

En kolay, herkese nasihat vermek ve en güç, kendi nefesine söz anlatmaktır. Ve en hüner, şu müşkülü kolaylaştırmaktır.

HARF-İ BE

-51-

Başının üstünde top patladığı halde korkmayıp titremeyenden, bir bî-kesin hâline merhametle yüreği titreyen daha cesurdur.

-52-

Bakmak başka, görmek başkadır.

-53-

Bir eser-i hayr bırakmaksızın toprak altına gidenler dünyaya gelmeyen takımındandır.

-54-

Bir insan ne kadar mütevâzi' ise o kadar 'âlidir. Ne kadar müte'azzim ise o kadar sefildir.

-55-

Bir işe başlamazdan evvel düşünmek, başladıktan sonra düşünmenin tiryâkıdır.

-56-

Bir tenbelin nâgihân bir servete nâil olması, çalışmaksızın vâsıl-ı servet olmak arzusunda bulunanlara bürhân-ı müdde'â olamaz. Çünkü bir körün tesâdüfen bir cevher bulması bir gözlünün anı takliden gözünü kör etmesi icâb etmez.

-57-

Bir câhilin söylemekte olduğu galatâtı bir 'âlim taklid etmek istese 'âciz kalır. Ya câhil, 'âlimi taklid etmek istese var kıyâs et.

-58-

Bir gülistân-ı safâya giren hârından ve bir gencine-i ni'mete vâsıl olan tarassud-i mârından gâfil olmamalı.

-59-

Bir sene zarfında güneş, yüzler defa fevkımızda cereyân ve kürre-i zemîn ayağımız altında deverân etti. Otlar bitti, ağaçlar yeşillendi, çiçekler açdı, meyvelerin envâ'ı hâsıl oldu. Buğday, arpa, vs. yetişti. Yedik, içtik, eğlendik. Mükevvenâtın bu kadar hizmetlerine bir 'ivaz yok mu?

-60-

Bir günlük 'ömür az bir şey midir? Başımız üstünde bir hûrşîd, maşrikden mağribe cevelân, zîr-i pâyimizde bir kürre-i arz deverân etti. Şu kadar müsâ'id bir müddet zarfında vatanına hayırlı bir iş veya ebnâ-yı cinsine bir menfa'atli hizmet görmeyen adam bedbahttır.

-61-

Bir ni'meti hâsıl etmekden, muhâfaza etmesi müşkildir.

-62-

Büyük adamların kelâmalarını takdîr ve te'sîr ettiren, kelâmlarındaki kuvvetinden ziyâde, hüsn-i niyetleri ve mesleklerinin 'ulviyetidir.

-63-

Bir adamın kandîl-i hayatı, revgan-ı hüsn-i ahlâkdan mahrum ise, anın hülâsa-ı hâli nurdan ziyâde zulmeti irâe eder.

-64-

Bir adamın ‘aklı ve zekâsı ne kadar çok olursa olsun ve âsârı ne kadar fâsîh ve belîğ bulunursa bulunsun eczâ-yı vücudu istikâmet ve hüsn-i niyetle mühmer olmaz ise, ne kendinden ne de yaldızlı sözlerinden mülk ü millet için bir hayır bekleme. Şeytân ‘akıl ve zekâda yektâ ve melâike-i ‘izâma üstâd-ı bî-hemtâ ve kurb-i İlâhîde cilve-nümâ iken tard olunarak boğazına tavk-ı la‘net geçirildi.

-65-

Bir makinenin hüsn-i i‘mâlinde ne kadar dikkat lazım ise, hüsn-i isti‘mâline ondan daha büyük dikkat ve gayret lazımdır.

-66-

Bir kitab meraklısından, nâdir bir kitabını istemek anı büyük bir felâkete uğratmaktır.

-67-

Bir mesîre-i dilârâda bir kere etrafa bakıldı mı gayet münevver ve müzeyyen mahbûb ve mahbûbeler ve aheng-i gûna gûn tarâb-âver ve gül ü gülzâr ve nihâlen meyvedâr ve rengârenk ezhâr ve sâir hayret-fezâ masnû‘âtı ve âsârı görülür. Bunları seyretmeli, nazar-ı ‘ibretten geçirmeli, ‘azamet ve kadret-i sâni‘i hakîkiye zikir ve fikir ile hayrân olmalı, fakat hiçbirisine hırs ve tehâlûke firifte olub meyelân-ı kat‘î göstermemeli. Çünkü hırs-ı tahâlûk ve ibtilâ gösterilirse onlar insan için zehirdir.

-68-

Başkasının hakkının zâyi‘ eden, hakîkatde kendi hakkını zâyi‘ etmiştir.

-69-

Bir memleketin ‘ulûm ve ma‘ârifini anlamak isteyen mu‘allimlerinin ahlâkına ve mekteblerinin dinî ve tarihî olan programına baksın.

-70-

Büyük fitratı hâiz olduğuna vicdânın emin olduğu bir zâttan lütuf görmediğin halde zamanın ‘adem-i müsâ‘adesine hükmeyle, itikâdını bozma.

-71-

Bir muntazam binâyaya yolsuz ve mevkisiz konulan bir taş herkesin nazar-ı garâbet ve teessüfünü celb eder. Bir adam her mu‘âmesinde bu noktaya dikkat ederse, muvaffakiyet her gün gelib eteğini öper.

-72-

Ba‘zı adamı senâ edib diyorlar ki bugün eline yüz altın girse yarına kalmaz. Halbuki benim itikâdımca o kimse insandan hâricdir.

-73-

Ba‘zı yolsuz görünen ef ‘âlin esbâb-ı ma‘neviyesi zâhirde bilinmiş olsa, sâhibi memdûh görünmese bile ma‘zûr görülür.

-74-

Boğaz lokmanın medhalı ve kelâmın mahrecidir. Lezîz ve dil-nüvâz lokmalar indirmeğe çalışıldığı gibi latîf ve rûh-efzâ kelâmlar çıkarmaya da sa‘y edilmeli ki bari bir tevâzün-i ma‘nevî husûle gelmiş olsun.

-75-

Büyük adam olmak isteyen kendini büyük görmez ve istifâde-i gayr-ı meşrû‘aya çalışmaz.

-76-

Büyük adamlara ba‘zı kimseler öyle büyük adamın nefesine ‘âid etmiş olduğu bir kusûrdan dolayı ‘afv-ı recâ ederler. Benim fikrimce bu doğru değildir. Büyük adamlar ‘afvı hâtıra bile getirmezler.

-77-

Büyük adamlar tevazu‘an kendini küçük göstermek ister fakat âsârı büyüktür. Küçük adamlar ta‘zîmen kendini büyük göstermek ister fakat âsârı küçüktür.

-78-

Büyük adamlar hiçbir vakitte kendilerinin büyük olduklarına kanâ‘at etmemişlerdir.

-79-

Büyük işlere muvâffak olmak isteyenler her husûsda menâfi‘i-i zâtiye ve husûsât-ı nefsâniyesini fedâ etmelidirler.

-80-

Büyük işlere muvâffak olan zâta i‘tirâz ve hatta irtikâb bile isnâd edilmemek kâbil değildir. Fakat büyüklük fûrû-mâyelerinin o misillü tefevvühâtına ehemmiyet vermeyib mevki‘i müsâ‘id ise büyük iş görmekten, ya‘ni dinine ve vatanına ve milletine vesâir ebnâ-yı cinsine hayırlı ve menfa‘atli husûsâta çalışmaktan çekinmemekdir.

-81-

Bir karış toprağı geçip de şehid olan dilâver bir ‘asker, âmirinin tensîb ve ihtârından evvel ric ‘at edip de yüzyıl yaşayan bir adamdan bin mertebe hayırlı ve kârlıdır.

HARF-İ TE

-82-

Te'yîd-i ezelin kılâvuzu sa'y u ikdâmıdır. Sa'y u ikdâmın mıknatısı te'yîd-i ezeldir.

-83-

Tahsîl-i kemâlât etmeyen adam kendi istikbâlinin kâtil-i ma'nevîsidir.

-84-

Tecrübe edilmeyen bir adamın sûret ü akvâline bakarak tevdf'-i umûr edilmemeli. Çünkü kâid bulunan bir adamı meşy ü hareket ettirmedikçe total olup olmadığı anlaşılabilir.

-85-

Tedbirsizlikle geçirdiğin zamanların bir şeâmetini görmemiş olsan bile o zamanları düşündükçe fevkal'âde müteessif ol ve ta'mîr-i mâ-fâte çalış.

-86-

Tedbîri bir dakika bile elden bırakmamalı fakat tedbîre mağrûr ve müftehir olmamalı.

-87-

Terk-i hakkâniyetle istifâdeye çalışan, ma'nen kendi zarar ve ziyânını iltizâma çalışır.

-88-

Tembel bir köşeden bir köşeye kalkarsa bir seyâhat ettim zanneder.

-89-

Ten-perver olanlar küçük mevki'de iken mevki'in 'adem-i müsâ'adesini beyân ve büyük mevki'e gelirse teşrifât-ı ihtişâm mâ'zeretini der-meyân eder. Ama me'mûr-i ciddi küçük iken küçüklüğüne, büyürse büyüklüğüne bakmayıp fa'âl olur.

HARF-İ SE

-90-

Servet, insân-ı kâmilî fâzilete ve merd-i sâfilî rezâlete sevk eder.

-91-

Servet ü sâmân, sa'y ü ikdâmın mükâfatıdır.

HARF-İ CİM

-92-

Çalışmak başka, iş görmek başkadır.

-93-

Câhilin mehd-i cehâleti, ‘âlimin mebde-i ‘irfânı vâlide ve mürebbiyelerin âğûşudur.

-94-

Câhil, vatanda garîb, ‘âlim gurbetde ehl-i vatandır.

-95-

Cehâlet mesâib-i kevnîyenin a‘zâmı olan bir felâket-i dâimîdir.

-96-

Cihânın en bedbahtı sinn ü sâli ü sıhhatı müsâ‘id olduğu halde, istihsâl-ı ma‘ârif ü kemâlât ü istikmâl-ı hüner ü sanâyi‘ etmeyenlerdir.

-97-

Çok adamlar vardır ki dünyaya geldiklerinden şikâyet ederler, ben derim ki gelib de şu masnû ‘ât-ı kübrâ-yı kâinâtı seyr etmek en büyük bahtiyarlıktır.

-98-

Cihân masdar-ı garâib-i şu‘ündür. Mıntıkâ-yı inzivâyı ihtiyâr eden bir ehl-i basîret her devre-i inkilâbda bin garâib-i hikmet ve her zerre-i bedâyi‘de bin serâir-i ‘ibret ile tenvîr-i dîde-i intibâh eder. Fakat muktezâ-yı âheng-i kudret bu keşmekeş-i hefâyâ-yı hilkatden kendi girîbân ü dâmânını da kurtaramaz.

-99-

Cihânda en kolay şey, nasihat vermek ve en güç şey nasihatıyla ‘âmil olmaktır.

-100-

Cihânda nefsinin pek zeki kıyâs eden ba‘zı hîle-kârlar vardır ki ehl-i mürüvvet olanlara sûret-i Hakdan görünerek onu aldadır ve emeline nâil oluarak istifâde-i nâ-meşrû‘unu icrâyâ çalışır. Ve sonra insanîyet gördüğü zâtın sâde-dil olduğundan dolayı aldatıldığını ve kendisinin sûret-i Hakda görünen bir hîle-kâr-ı mâhir olduğundan işi nâil-i emel olduğunu düşünür de kendindeki zekâyâ perestîşhân olur. Fakat nazar-ı hakîkatde bu hîle-kâr aldanmış, öteki ehl-i mürüvvet kazanmıştır. Zîrâ bu hîle-kârın kalb-i sefilinde saklanmış olan çehre-i nikbet meydana çıksa herkes teneffür eder ve o ehl-i merhametin vicdân-ı seliminde müstetir olan simâ-yı hakîkat ‘arz-ı nûr-i didâr etse, hüsn-i Yûsuf gibi münevver ve güzel görünür.

-101-

Cihânın en birinci hakîm-i kâmilî ebnâ-yı cinsine nasihat ettiği şeyleri mesleken ve fi‘len isbât edendir.

-102-

Cihânda herkese nasîhat eden kendisinin de o fırkada dâhil bulunduğunu hiçbir vakitte unutmamalıdır.

HARF-İ HA

-103-

Hiddet zamanında kezm-i gayz edenler ve büyük adamların tevbihine mukâbele etmeyib bil ‘akis onun hak ve hakikatde muvâfık gördüğü emr ü tenbihini kâbul ve infâz edenler, ‘indimde büyük adamlardan ma‘duddur.

-104-

Hiddet başka tağyîr-i hakîkate li-garazîn sa‘î olan riyâkâr ve menfa‘at-perestlere şiddetle mukâbele başkadır.

-105-

Harîs-i intikâm olmak ‘adâlet-i Rabbanîyeye kanâ‘atsizlikdir.

-106-

Haksızlık, ağzı ma‘kûs kılıca benzer, hasmından ziyâde sâhibini mecrûh eder.

-107-

Hukûk-i ‘ibâde el uzatan, dünyasını, ahretini idrâk etmemiştir.

-108-

Hukûkuna tecâvüz etmeyenlerin hukûkuna tecâvüz etmek denâetdir.

-109-

Hükümde meyl-i nefse tâbi‘ olmayan hâkimdir.

-110-

Hayat u memât gerçi kabzâ-yı meşîyyet-i İlâhîyededir, lakin çok yaşamak için bir çok meziyet ister.

-111-

Hayvanât-ı vahşiyenin cinsinin gayrine olan tecâvüzü ma‘lum ise de kendi cinsine kasd-ı zarar etmezler. Bunun ‘aksini iltizâm eden insanlar ‘acaba hayvanât-ı vahşiyeden olsun hayâ etmezler mi?

HARF-İ HI

-112-

Husûmete heveskâr olmayan, hasmına karşı te’mîn-i gâlibiyet etmiştir.

-113-

Hayırsız servet, altın kadehde zehirli şerbet gibidir.

HARF-İ DAL

-114-

Dâimâ hüsn-i hizmet da'vâsında bulunan ba'zı riyâkârların tefevvüh ü ta'dâd eyledikleri hüsn-i hizmetleri tarîr-i evrâk edilse, sahifeler dolar. Lakin sıhhat ü 'adem, sıhhat-ı tahkîk olunarak sahîhlerinin karşısına vâzi'-i erkâm edilmek lazım gelse yekünü sıfıra çıkar.

-115-

Düşmanın atmış olduğu taş ne kadar ufak olsa yine ihtirâz etmeli, belki pek za'if bir mevki'e isâbet eder.

-116-

Düşmandan korkma dosttan kork.

-117-

Dünyada ekseri muvaffak olanlar, muktedir adamları intihâb edenlerdir.

-118-

Dünyada kimsenin pâyidâr olmadığı ve âbâ vü ecdâdımızın hâli gözümüzün önünde bulunduğu halde, tarîk-i gayr-ı muhikka sapanların ahvâli, erbâb-ı 'ukûlu hayrette bırakır.

-119-

Dostdan, düşmandan ziyâde ihtirâz et. Zîrâ dost, düşmandan ziyâde serâir-i ahvâline vâkıfdir.

-120-

Dost-ı rencîde ve sıddık-ı âzurde a'dânın en dehşetlisidir.

-121-

Devlete az itâ'atsizlik eden Allah'a çok 'isyân etmiş olur.

-122-

Diğerlerin hizmetini îfâya hasr-ı vicdân edenlerin, kendi umûrunu rü'yete te'yîd-i ezel mütekeffildir.

-123-

Diğerinde gördüğün lüzumlu bir şeyi talep etme. Madem ki lüzumlu bir şeydir, onda kalsın.

-124-

Diğerlerin hizmetini kendi işine tercihen rü'yet edenler, hakikatde kendi umûrunu diğerine tercihen rü'yet ettirmeğe pek güzel bir çâre bulmuştur.

-125-

Dîn ü vatan ü ebnâ-yı cinsine ne gibi hüsn-i hizmet ü mu 'âvenet ettiğini akşamları yatarken düşünmeyen veya düşünüb de bir hüsn-i 'amelde bulunmadığını anlarsa teessüf etmeyen, insanlık meziyet-i mümtâzesinden her gün birer derece sükût eder.

-126-

Dîn o kadar 'âlîdir ki onu ishikâr ve inkâra cür'et eden, kendini o muhît-i sefilde ne kadar 'akıllı zan u kıyâs ederse etsin, hakikatde dinin dâire-i 'ulûviyyetine zafer-yâb-ı vüsûl olmağa 'aklen ve 'ilmen henüz kesb-i istihkâk etmemiştir.

HARF-İ ZEL

-127-

Zilleti mağlûb etmek ister isen, 'izzetin kadrini bil.

-128-

Zevk-i 'irfânı olmayanlar velev takdîren olsun o yolda yazılan âsârdan bahs ile numûne-i intihâb ü irâe ederlerse sâhibini tebcilden ziyâde tezyîf etmiş olurlar.

HARF-İ RE

-129-

Re'-yi sevâbî li-garazin tezyîf edenler, insanların en alçağıdır.

-130-

Riyâkârlar nâtik olurlar, fi'illeri sâmitdir, müstakîmler sâkit olurlar, fi'illeri nâtikdir.

-131-

Riyâkâr ve kezzâb olanlar lisânıyla vicdânı arasındaki rabîta-i hakikatı kat' etmiştir.

HARF-İ ZE

-132-

Zaman-ı ikbâlde mevte düşün, mağrûr olma; hengâm-ı âlâmde mevte düşün, me'yûs olma.

-133-

Zor u kuvvet sâhibi olan bir merd-i makbûl, bir şahs-ı za'îfe edeceği 'özü ü hakaretin ahz-ı intikâmına Cenâb-ı Hakk'ın mütekeffil olduğunu düşünmez ise vay istikbâlinin hâline.

-134-

Zînet-i câme vü lehv ü tarâb u la'b misillü şeylere ziyâdesiyle mübtelâ olanlar, cem'iyet-i milliyeye bir felâket, vü 'işret ü sefâhete inhimâk edenler, ise, ondan daha büyük bir âfetdir.

-135-

Zenginın zügürd olması pek büyük bir felâket, zügürdün zengin olması mucit-i ‘izzet ü sa‘âdetdir. Zengin şu felâkete uğramamak ve zügürtd e şu sa‘âdete yetişmek için her bir gayret-i mübtesirâneye insilâk etmezler ise, ikisinin de yazık netice-i hâllerine.

HARF-İ SİN

-136-

Sâha-ı meserret ü sefâ derd ü elemin de mehd ü meskenidir. Gülistân-ı nev-bahâr en ferah-efzâ bir mevkii iken hâr u mârın da mesken ü me’vâsıdır.

-137-

Sarhoş olmayan, mestâne bir edâ ile yürüyüb hakkında sût-i zannı da‘vet etmemelidir.

-138-

Serkeş ata binmezsin, çünkü zabt edemeyib bir tehlikeye ilkâ edeceğini bildiğin cihetle evvel-emirde ehline ta‘lîm ü terbiye ettirirsin. Ya nefsin gibi bir serkeşin tehlikesini ve hüsn-i terbiye ile andan çâre-i halâsı niçin düşünmüyorsun.

-139-

Sefih olub da kusûru nefsinden bilmeyenler, sefâhet üzerine bir de ‘irfânsızlık ilâve ederler.

-140-

Sana hased edenlere mukâbele etme, hâsedin hasedi sana değil, sendeki ‘ilm ü kemâledir.

-141-

Sen başkasına “nûr-i ‘aynım” diye hitab etmelisin ki o da sana “rûhum” diye cevap versin.

HARF-İ ŞİN

-142-

Şefkat, hazîne-i medeniyetin, herkesin iştirâyâ kudret-yâb olamayacak bir gevher-i girân-bahâsıdır.

-143-

Şerm ü hayâ, cihân-ı ahlâk çarşusunın en kıymetli bir metâ‘ıdır.

-144-

Şer ile me’lûf olanlar, bir ahvel⁷-i mâ‘kudur ki ikiyi bir görürler.

-145-

Şecâ‘at başka, tehevür başkadır.

---

⁷ Şaşı, biri iki gören

-146-

Şecâ'at-ı hakîkiye eshâbı, kuvvet-i bâzû vü mehâbet-andâmı hâiz olanlar olmayıb, kuvvetlilerin kaçdığı ve yüreklilerin şaşırıp kaldığı yerlerde temkîn ü metânet gösterenlerdir.

HARF-İ SAD

-147-

Sabr ü kanâ'atla me'lûf olamayanlar, hayat-ı istikbâllerini pençe-i felâkete teslîme müheyyâ olmalıdır.

-148-

Sabır bir nüsha-ı nefise-i girân-bahâdır ki anı hâmil olanlar bahtiyârânın mümtâzıdır. Şurası garibdir ki o nusha-ı nefiseye herkesin eli yetişmek kâbil iken, elde eden bahtiyârân pek azdır.

-149-

Sadâkat ve 'ismetî müsellemler-i 'âlem olanlar dahi töhmet ve sû-i zan mahallerinde bulunmak gibi bî-lüzûm pervâsızlığa mütecâsir olmamalı.

HARF-İ DAD

-150-

Zu'afâ ve fukarâyı nevâziş ü tatyîbden çekinme; nûr-i âfitâbın zemîn-i sâfilî de tenvîr etmesinden 'ibret al.

-151-

Za'if kalbi vü 'adem-i sebâtı iltizâm edenler hiçbir hüsn-i icraâta muvafık olamaz.

HARF-İ TI

-152-

Tâ'atı, çalışmayı terk edib de yalnız imdâdı Cenâb-ı Hak'dan bekleyenler kendi mumlarını yakmamalı ve yemeklerini de pişirmemelidirler.

-153-

Doğru söz kürsî-yi hikmetin en belîğ bir hutbesidir.

HARF-İ Zİ

-154-

Zâlimin isti'mâl-ı zulmüyle istifâde-i zâtîyesini görenler, hased etmeyib Allah'a şükretmelidirler.

-155-

Zâlimleri erbâb-ı ‘ilm ü ‘irfân üzerine musallat ertmemeli, ashâb-ı hüner ü ma‘ârif cismen ‘âciz fakat fikren ‘âlidir. Onlar pençe-i zulüm altına girerlerse mahvolub giderler. Lakin vatan-ı mukaddes muhtaç olduğu istifâdeden mahrûm kalır. Zîrâ cân-hırâş bir şâhin bir gülşen-i ra‘nâya taslît edilirse bin ‘andelib-i hoş-nevâyı bir anda mahvedebilir. Lakin o gülşen-i zîbâ zemzeme-i bülbül-i gûyâdan mehcûr olur. İşte nigehbân-ı vatan olanlar bu dekâyıka pek ziyâde dikkat ederek erbâb-ı ‘ilm ü ma‘rifeti öylece himâye vü muhafaza etmelidir.

HARF-İ ‘AYN

-156-

‘Âlimin fi‘line bakma kavline bak; câhilin kavline bakma fi‘line bak.

-157-

‘Acz ü meskenet başka, tevâzû‘ u re’fet başkadır.

-158-

‘Adâleti sû-i isti‘mâl, i‘tisâf makâmına kâim eder.

-159-

‘Adâlete merhametden ziyâde dikkat, erbâb-ı siyâset için ahâlî hakkında pek büyük merhamettir.

-160

‘Adâlet, cihân-ı medeniyetin âb-ı hevâ-yı feyz-nâkıdır.

-161-

‘Âkıllılar hüsn-i cemâl ashâbına hased etmezler, fakat hüsn-i ahlâk erbâbına gıpta ederler.

-162

‘Ulûm u ma‘ârif muhîtinin ne kadar vâsi‘ olduğu ma‘lûmdur. Bu babda havsala-ı beşerin tahammülsüzlüğü i‘tikâdında bulunanlar ‘acaba ufak bir âyinede ‘aks-i encûm ü eflâkı görmemişler mi?

-163-

‘Ömrünü sefâ vü sefâhat ile geçirenler hîn-i vefatlarında erbâb-ı fakr ü i‘tidâlden fazla bir şey götüremezler. Şu kadar var ki ashâb-ı zevk ü sefâhat me’yûs ü erbâb-ı fakr ü i‘tidâl mesrûr gider. Beynlerindeki farkın derecâtını artık sen tefekkür et.

-164-

‘Ayıbdan herkesi müberrâ görmeyincei insan kâmil olamaz.

-165-

‘Akl u zekâ erbâbı hiçbir kimseye buğz ü ‘adâvet etmez. Ve ba‘zı kimseler hakkında hiddet ü nefretleri görölse bile şahıslarına olmayıb o hiddet ü nefret, vatan ü milletin selâmetine pek muzır olan onların kizb ü riya vü hilelerinedir.

-166-

‘Aynı hacimde birer parça taş ile sâir yumuşakca bir cismin ve hatta kurşunun her ikisi şiddetle bir zemîn-i sahta çarpılınca taşın parçalandığı ve diğer cismin daha yüz def‘a vurulursa şikest olmadığı görülür. İşte zâhiren ve tab ‘an taş gibi saht u dürüş olanlar dahi sademât-ı dehr ile düçâr-ı mesâib-i ‘uzmâ olacağından, insan-ı kâmil olan zâhiren katı görünse bile tab‘an mülâyim olmalıdır.

HARF-İ ĞAYN

-167-

Garaz tahtında hüsn-i hizmet îfâ edenler, mazhar-ı takdîr olsalar bile makbûl-i hakîki olamazlar.

HARF-İ FE

-168-

Fazl ü kemâlinden mülk ü milletin istifâde edemediği bir ‘âlim, me’seri ile câhile tekaddüm edemez.

-169-

Fazl ü kemâline mağrûr olan erbâb-ı iktidâr, henüz mekteb-i ‘irfâna devama başlamayan mübtedî çocuklardır.

-170-

Fikr-i îcâd dünyada herkes için elzemdir. Mesela kemâl-i fakrı hasebiyle sokak da oturub tese’ül etmeğe mecbûr olan bir kadın, kazancından bir çorab dokumağa kâfi bir meblâğ artırabilir. Tese’ül etmekde olduğu halde boş durmayı kesbe çalışdığını gören erbâb-ı hayr, merhamet ederek kendisine daha ziyâde sadaka verir. Bu çalışması tese’ülüne de ma’nî olamaz. Yavruları var ise elinin emeği şu mensûcâtı sevine sevine nlara giydirir veya erbâb-ı insaf terahhüm ederek satın alır ve kazancı muzâ‘af olur.

Kezâlik bir dilenci çocuk da eli boş gezib ‘âlemi iz‘ac edeceğine eline kibrit ve sigara kâğıdı gibi ba‘zı şeyler alsa, herkes için celb-i rikkati ve kendisi için de tezâyüd-i kesbi mûcib olur.

Ma‘mâfih züll-i sûâli irtikâb etmeyib birkaç kuruşla işe başlayarak zengin olanlar pek çokdur. Hatta bu gibi zevât-ı ‘âliyeden birisiyle bir mahalden ‘avdetimde lutfen beni arabasına kabul etdi ve esnâ-yı tarîkde ticâretin feyz ü bereketinden bahs açdım ve dedim ki Yemen’de okumak yazmak bilmez bir zât gördüm. Yirmi beş kuruş ile Yemen’e gitmiş on sene zarfında beş-on bin lira sâhibi olmuş idi.

Gülerek dedi ki baharda İstanbul’a gelip iskeleye çıktığımda keseme bakdım yüz param var idi. Sigara kâğıdı gibi şeyler aldım, köprü başında durdum, yanımda sâiller

duruyordu. Akşam oldu herkes kazandığı parayı saydı, kimisi elli, kimisi yüz kuruş kazandıklarını birbirine memnûnen beyân ediyorlardı. Ben de tese'üle tenezzül etmedim, mesleğimde devâm ve helâl kazanca kanâ'at eyledim. İşte şu yüz para ile işe başladığım halde nakd-i mevcûd ü metâ'-ı ticâret ü sâir servetden başka "lehu'l-hamd ve'l-minne" bu gün on dört mağazaya mâlikim dedi. Ben böyle 'âlî bir zâtın elini öpmegi kendime az gördüm, ayağını öpmek istedim, lakin bırakmadı ve beyân-ı ma'zeret ederek beni en 'âlî bildiğim şu emelime nâil etmedi. İşte fikr-i îcâd ü 'ulüvv himmetle çalışmak insanları böyle bahtiyâr eder.

-171-

Fenâ adamlara mukâbele etmeyiniz. Yine kendi fi'l ü lisânından kendine isâbet edecek fenâliğa intizâr ediniz.

-172-

Fenâlik eden adama iyilik etmek, merdlikdir derler, fakat insan-ı kâmil olmayanlar bunun ma'nâsını anlamazlar.

-173-

Feyz-i Muhammedî gibi bir nûr-i mubîn-i hidâyetden Ebû Cehil'in hissiyâb-ı sa'âdet olamadığını bilmekte bulunanlar, ashâb-ı cehl ü temerrüdden ziyâde erbâb-ı isti'dâd ü kâbiliyeti terbiye vü istishâbe çalışırlar.

HARF-İ KAF

-174-

Kâtil-i müte'ammid kendini öldürmüş ve iki nefsin kâtili olmuştur.

-175-

Kân ve cân yerine bir âmirin vücudunda merhamet ceryân etse yine herkesi memnun etmek kâbil olamaz. Binâen'aleyh herkesi memnun etmeye meyyâl olmakdan ziyâde elinde tutmakta olduğu terâzû-yi me'mûriyetin 'adâlet ve hakkâniyetinden 'ibâret olan kefesi dâimâ mütevâzin tutar, yani muktedir olanları ve vâzifesine bi-hakkın devâm edenleri taltîf ve bunun 'aksi meslek-i mezmûm ittihâz edenleri himâyeden beri olarak ta'zîr ederse, işte o zaman hem herkes kendisinden memnun ve hem de vatan kâm-yâb olur.

-176-

Kazandığı muvaffakiyeti kendi tedâbir-i sâibesinden ve bil'akis felâket ve nuhûseti seyyiât-ı nefsinî düşünmeksizin Cenâb-ı Hak'dan bilenler, henüz kitâb-ı 'irfânın birinci sahîfesini bile okumayanlardır.

-177-

Kazanmayı bilmeyeni sarf etmesini de bilmez.

-178-

Kalbi mağşûş olanlarda, ma‘âlî-i efkâr aramak, bulanık suda ‘aks-i eflâkı taharrî etmeğe benzer.

-179-

Kalb ve lisân, yek-diğeriyle tatbîk edilmedikçe söylenen sözler nâfi‘ ve müessir olamaz.

-180-

Kumara mübtelâ olanlar, kendini soydurmak için gâsıbların rehberi ve müşevvikidirler.

-181-

Kavl u fi‘lin mu‘teber olmak için vicdânını mekârim-i ahlâk ile tezyîn et, zîrâ güzel mahsûl almak için tarlayı güzel terbiye etmek lâzımdır.

-182-

Kuzular etini, koyunlar sütünü ağaçlar meyvesini, şems ü kamer nûrunu, zemîn mahsûlat-ı müdhiresini, cihân letâfetini, âsumân bedâyi‘ini velhâsılı bütün mâsivâ masnu‘ât-ı mevcûdesindeki istifâdeyi insan için ‘arz ediyor. Mazhar olduğu şu tekrîm-i bî-intihâ ve ‘inâyet-i kübrâyı bilmeyen ve düşünmeyen bir insan ne büyük küfrân-ı ni‘met ehlidir.

HARF-İ KEF

-183-

Kibr ü ‘azamet başka, vakâr ü mekânnet başkadır.

-184-

Küre-i arz üstünde bulunan milyonlarla insanların, hilkaten ve şeklen kendisinden hiçbir farkı olmadığını düşünebilen bir adam, ne kadar servet ü samân sâhibi olsa kimseye kibir edemez.

-185-

Küre-i arz üstünde bulunan milyonlarla insanların dünyaya, gerek henüz gelmiş olan tıfl-ı şîr perveri ve gerek vücudu bütün ‘avâriz-i kevnîyeye mukâvemetle pâyidâr olan pîr-i mu‘ammeri dâhil olduğu halde bunların bir ‘asır sonraki ‘avâkib-i hâllerini düşünün. Havsala-i sûz-i ‘avâlim bir ateş ile ihtilât etmiş olur.

-186-

Kesb-i kemâlât ü safvet vicdânındaki kabiliyete göredir. Bin bârân-ı nev-bahâr ü feyz-i nûr-i âfitâb bir araya gelse, bir zemîn-i şûre-zârı gülistâna tahvil edemez. Sen vicdânının terbiye ve tasfiyeye çalış, kabahatı mürebbîlerine isnâd etme.

-187-

Kelâmları düstürül ‘amel ittihaz edilecek kadar metîn ve parlak olduğu halde, meslekleri sözlerine mübâyin olanlar, büyük adam olmayıb riyâkâr ve halkı aldadıcıdır.

-188-

Küçük fikirliler, büyük adamları kendi fikirlerine göre muvâzene edecekleri tabi'î olduğundan, efkâr-ı me'âlî ashâbına mûcib-i ye's ü fütûr lâzım gelir.

-189-

Küçük kalmak isteyen, kendini büyük görmeli; büyük olmak isteyen kendini küçük görmeli.

HARF-İ LAM

-190-

Leylek, kırlangıç, kumru gibi tuyûr ehlinin başkasıyla muvâneset ü tevattü' etmediğini ve yavrularının infak ve işbâ'ı hizmetinde çalışdığını gören erbâb-ı hevâ vü heves, 'acâba kendi hâllerinden mahcûb olmazlar mı?

HARF-İ MİM

-191-

Mâ-melekini her isteyene bezl eden miflis kalır.

-192-

Mütelâşî olmamalı, lakin mu'akkib ve müserri' olmalı.

-193-

Muhâtaradan sâlim olmak derecede Hakk-gûluk, her bir insan için farzdır.

-194-

Müdârâ başka, müdâhene başkadır.

-195-

Merhamet, insanlık ma'denini en kıtmetkâr gevheridir.

-196-

Merhameti, za'f-ı kalbe isnâd edenler vardır, fakat vezâif-i kânûniye ile mukayyed olmayanlar hakkında bu söz pek yanlıştır.

-197-

Mesâlih-i vak'ada ahvâl-ı sâbıka ve hâliyeyi ve bilhassa îcâbât-ı âtiyeyi tefekkür ve idrâke muktedir olmayanlar, her ne kadar şöhret-i şâyi'a kazanmış olsa bile, büyüklük tabakasına vâsıl olmamıştır.

-198-

Masrafın taklîli, başlıca bir vâridâtdır.

-199-

Ma'lûl ve gayr-ı muktedir olanları istihdâm eylemek, kırık zarfâ su koymak kâbilindedir. Bu bâbdaki ta'n u zarar vaz'ına râci'dir.

-200-

Müfsid, kendi istikbâlinin öldürmek için en hûn-rîz bir kâtildir.

-201-

Muktedir ve kerîm olduğu müsellemler olan bir zâtdan, emel ve maksûduna vâsıl olmadığı halde muğber olma, her mes'elenin cereyân-ı zâhirinden başka, bir de iç yüzü vardır. Bin mehamm-ı umûru teshîle himmeti kâfil olan bir kerîm-i zî- iktidârın, vakit ve sâ'at olur ki bir kolay işi tesviye etmesine imsâk-ı zaman müsâ'id olmaz.

-202-

Muhabbet-i vatan haritası, vicdânının perestişgâh-ı ta'zîminde menkûş olmayan bir adamı, kime ve neye benzedeceğini söylemeye hayâ erim.

HARF-İ NÛN

-203-

Nâmûs, terbiye, hayâ; insan-ı nâtık olan insanın revâtib ü zevâbitidir. Bu revâbit ile merbût olmayanların zabtı pek müşkildir, zabt olunmazsa helâki mukarrerdir.

-204-

Nefsine lâıyk görmediğin bir mu'âmeleyi başkası hakkında icrâ etmeğe muvaffak olur isen, her bir muvaffakiyet kapısı sana açıktır.

-205-

Nefsine söz anlatmak, bütün 'âleme söz anlatmak kadar güçdür.

-206-

Nifâk-ı a'dâya meydan vermemek için dostu muğber edecek hâlâttan ihtirâz 'âkıl için lazımdır.

HARF-İ VAV

-207-

Vicdân-ı tâhir ashâbı, ufak bir yolsuzluğu bile ihtiyâr etmek istemezler. Ufak bir leke kıymetdâr bir âyinenin reng ve cilâsına mâni' olmasa bile kadrini tenkîs eder.

-208-

Vicdân-ı münevver, mihrâb-ı kemâlâtın pek parlak yegâne bir kandîl-i nûr-efşânıdır.

-209-

Vücut-i insanda rûhun, 'aklın, kelâmın ictimâ' ettiğini tefekkür eden ashâb-ı 'ukûl, maddiyât ile ma'neviyâtın bir yerde ictimâ' etmeyeceği da'vâsından nükûl eder.

-210-

Vatan muhabbeti, gayet kıymetdâr bir tâc-ı kudsîdir. Anı iksâ-yı re's-i hamiyet etrmeğe kesb-i istihkâk eylemek, hem pek kolay hem de pek güçtür.

-211-

Vatan muhabbeti hakkında yazılan neşîdeler, minber-i hikmetin en büyük birer hutbe-i kıymetdârıdır.

-212-

Vazîfeye ve ma 'îşete 'âid zamanlar istisnâ edilirse eğer, kitab mütâla 'a etmek olmasaydı, ashâb-ı 'ukûl için yaşamak ve zamanı imrâr etmek pek müşkil idi. Evkâtını boş geçirenler, nasıl geçirebilmekte olduklarına; zevîl-'ukûl olanlar bir derece hayretdeledir ki bu hayret hiçbir vakit onlardan zâil olamaz.

HARF-İ HE

-213-

He şeye hışm ü gazab gösteren âteşîn-mîzâclar, 'âlemin gâribidirler.

-214-

Her sadâdan nağme-i tevhîd, her nevâdan gül-bang-ı tehlîl ve temcidden gayrı bir şey hissetdikçe bu mâ-sivâ senin için bir 'ibâdet-hâne-i dâimî değildir.

-215-

Herkes iş görmeğe çalışır; insan-ı kâmil görecek işi düşünmeye çalışır.

-216-

Her gün kitâb-ı 'ömrün bir sahifesidir. Onu vekâyî-i mustahsene ile tezyîne çalışılmalı.

-217-

Hem-dem-i süfehâ olan ehl-i kemâl, kemâlinden ma'kûsen istifâde eder.

-218-

Hengâm-ı ikbâlinden zaman-ı idbârını düşünmeyen, hakîkatde hala idbâra müteveccihdir.

HARF-İ YE

-219-

Yalan söyleyen, başkasını aldatsa dahi, ma'nen yine kendisi aldanmış olur.

-220-

Yokuş, dağ, diken, çirkin, şitâ gibi Cenâb-ı mâlik-ül-mülkün îcâbât-ı kudretinden olan işlere i'tirâz eden perde-bî-rûnlar, bunlar meydanda olmasalardı iniş, sahra, gül, güzel, nev-

bahâr misilli latîf u rûh-nevâz şeylere de i'tirâz ederlerdi. Bu mu'terizler idrâk-ı me'âlîdeki 'acziyi bilmeyen 'irfansızlardır.

Va'llahu a'lemu bi's-sevâb

Ali Emirî

1334-Dersaadet "Kader" Matbaası